

FN FAKTA.

Foto: FN/Skinder Debebe

FN:s säkerhetsråd diskuterar situationen i Irak.

FN:s SÄKERHETSÅRÅD

15 stater ansvarar för freden

Säkerhetsrådet är ett av FN:s huvudorgan och har det primära ansvaret för att upprätthålla internationell fred och säkerhet. Trots omfattande kritik mot dess sammansättning och bristen på handlingskraft p g a vissa staters vetorätt har det hittills inte gått att ändra på den utformning som rådet haft sedan 1966.

Medan FN:s generalförsamling kan diskutera vilket globalt problem som helst, ägnar sig säkerhetsrådet enbart åt frågor som rör fred och säkerhet.

För att fullgöra sitt ansvar har säkerhetsrådet till uppgift att undersöka varje konflikt eller situation som kan leda till en internationell konflikt. Rådet ska kunna bidra till en fredlig lösning i dessa situationer genom att presentera principer för en förhandlingsprocess eller grundläggande villkor för en politisk överenskommelse, samt rekommendera åtgärder mot varje hot eller aggressiv handling. Rådet har också en viktig roll i valet av generalsekreterare, då det har till uppgift att presentera förslag för generalförsamlingen.

SAMMANSÄTTNING

När FN bildades 1945 fick säkerhetsrådet 11 medlemmar. 1966 skedde en utvidgning och sedan dess har rådet 15 medlemmar. Fem av dem – USA, Storbritannien, Frankrike, Ryssland och Kina – är permanenta och har alltså alltid en plats i rådet. De har dessutom rätt att lägga veto mot alla beslut. Övriga tio medlemmar väljs in av generalförsamlingen på två år vardera, och lämnar sedan sin plats för ett annat land.

För att få en geografisk spridning har de roterande platserna i rådet fördelats mellan FN:s geografiska grupper. Detta innebär att det i rådet alltid sitter tre länder från Afrika, ett från Östeuropa samt två vardera från Asien, Latinamerika och Västeuropa (som även inkluderar Kanada, Australien

och Nya Zeeland). Sedan 1960-talet finns alltid ett arabiskt land representerat i säkerhetsrådet, varannan tvåårsperiod på en afrikansk plats och varannan på en asiatisk.

Många menar att säkerhetsrådets struktur och sammansättningen inte återspeglar maktförhållandena i dagens värld. I linje med detta har flera medlemsstater yrkat för en utökning av rådet. Tyskland, Japan, Brasilien och Indien har alla efterfrågat en permanent plats och afrikanska länder har påtalat att även ett eller två afrikanska länder bör få en permanent plats i rådet.

I december 2004 presenterade en högnivåpanel från generalsekreteraren (*High-level Panel on Threats, Challenges and Change*) två förslag på hur säkerhetsrådet skulle kunna utökas. FN:s medlemsstater

Samverkan för fred

1950 antog generalförsamlingen resolution 377, mer känd som "Samverkan för fred" ("Uniting for Peace"). Den innebär att om säkerhetsrådet inte kan fullgöra sin uppgift att upprätthålla internationell fred och säkerhet på grund av oenigheter mellan de permanenta medlemmarna, kan frågan istället behandlas i generalförsamlingen under en "akut extrasession" ("Emergency Special Session") som då kan rekommendera åtgärder. En sådan session kan hållas om en majoritet av generalförsamlingens medlemsstater begär det, eller om säkerhetsrådet beslutar att kalla till en. Då beslut om att hålla en sådan session är en procedurfråga gäller inte vetot. Förfarandet har använts tolv gånger, senast 1997.

har dock ännu inte kommit överens om hur en eventuell reform av säkerhetsrådets sammansättning skulle se ut.

Säkerhetsrådets ordförandeskap innehas en månad i taget och cirkulerar bland medlemmarna i bokstavsordning efter ländernas engelska namn. I januari 2017 tog Sverige plats i rådet och var även ordförande denna månad.

BESLUT OCH VETO

FN:s alla medlemsländer har åtagit sig att följa säkerhetsrådets beslut och genomföra dem, och rådet är därmed det enda FN-organ som kan anta bindande resolutioner. Säkerhetsrådet antar en mängd sådana resolutioner varje år. För att ett resolutionsförslag ska gå igenom måste minst nio av medlemsländerna rösta för det, och ingen av de fem permanenta medlemmarna får rösta emot. Om en permanent medlem röstar emot ett förslag går det inte igenom, även om alla andra länder i rådet skulle rösta för det. Denna vetorätt gäller dock inte i procedurfrågor.

Artikel 27 (3)

Artikel 27 (moment 3) i FN-stadgan säger att det land som är part i en tvist ska avstå från att rösta vid beslut som faller under kapitel sex eller artikel 52, moment 3 (om fredlig lösning av dispyter genom regionala organisationer). I praktiken har regeln applicerats mycket selektivt och har endast vid tolv tillfällen legat till grund för röstnedläggelse, varav senast 1960, trots att relevanta situationer har uppstått vid flera andra tillfällen.

På senare år har vetorätten starkt kritiserats, inte minst med anledning av de veton som Ryssland och Kina lagt i Syrienkonflikten, och flera initiativ har tagits för att begränsa vetoanvändningen i rådet. De två huvudsakliga är det franska initiativet och ACT-gruppens uppförandekod.

Det franska initiativet riktar sig till de fem permanenta medlemmarna ("P5") och uppmanar dem att avstå från att använda vetot i särskilt allvarliga situationer då folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsbrott begås eller riskerar att begås. Huruvida situationen är särskilt allvarlig ska avgöras av generalsekreteraren efter att minst 50 medlemsstater begärt ett sådant avgörande. Förslaget har sitt ursprung i en artikel i New York Times av Frankrikes tidigare utrikesminister Laurent Fabius. Det presenterades sedan officiellt i september 2015 då Frankrike och Mexiko lade fram en deklaration som övriga medlemsstater uppmanades att ställa sig bakom. I februari 2017 hade 96 medlemsstater uttryckt sitt stöd för initiativet.

ACT-gruppen är en sammanslutning av 27 små och medelstora stater som arbetar för att förbättra säkerhetsrådets

ansvarighet (Accountability), koherens (Coherence) och transparens (Transparency). Dess uppförandekod är snarlik det franska initiativet, men riktar sig till alla FN:s medlemsstater som sitter eller kan komma att sitta i säkerhetsrådet. Den uppmanar dem att avstå från att rösta emot " trovärdiga " resolutionsförslag som syftar till att stoppa eller förebygga folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsbrott. Generalsekreteraren ges en viktig roll i att uppmärksamma rådet på situationer där dessa brott begås eller riskerar att begås, men någon formell aktiveringsmekanism för uppförandekoden saknas. Sedan den lanserades i oktober 2015 har 112 medlemsstater ställt sig bakom den, däribland Sverige och två permanenta medlemmar (Frankrike och Storbritannien).

KRIKE

KINA

RYSSLAND

KAZAKSTAN

BOLIVIA

ETIOPIEN

SVERIGE

ITALIEN/
NEDERLÄNDERNA*

FN:s säkerhetsråd

■ Västeuropa samt USA, Kanada, Australien och Nya Zeeland

■ Asien

■ Östeuropa

■ Afrika

■ Latinamerika

* Italiens plats kommer under 2018 fyllas av Nederländerna. Detta då inget av länderna fick tillräckligt många röster för att väljas till rådet, och därför kom överens om att dela på platsen.

internationell fred och säkerhet blossar upp ska säkerhetsrådet uppmana parterna att förhandla för att lösa konflikten på fredlig väg. Säkerhetsrådet kan tillsätta medlare och också föreslå egna lösningar på konflikten, eller presentera grundvillkor eller principer på vilka ett fredsavtal kan byggas.

Om strider har utbrutit är säkerhetsrådets första prioritet att få till ett stopp på striderna – eldupphör – så att förhandlingar mellan parterna kan inledas. Säkerhetsrådet kan upprätta en fredsbevarande styrka som får till uppgift att övervaka ett vapenstillestånd och på andra sätt bidra till fredsprocessen.

Om ett eller flera länder inte följer säkerhetsrådets beslut kan rådet besluta om tvingande åtgärder, som återfinns i kapitel sju i stadgan. Det kan röra sig om sanktioner mot landet eller länderna i fråga, då andra länder uppmanas att avbryta sina kontakter med dem, t ex diplomatiska, kulturella och idrottsliga utbyten, flygförbindelser och handel. Säkerhets-

I januari 2017 tog Sverige plats i säkerhetsrådet och var även ordförande denna månad. På bilden talar Sveriges FN-ambassadör Olof Skoog med journalister efter att rådet den 18 januari diskuterat FN-styrkan i Mali (MINUSMA).

MÖTESFORMER

Säkerhetsrådet håller nästintill dagligen möten och konsultationer. Dessa möten kan vara formella eller informella, och öppna eller stängda.

Det är vid de öppna mötena som omröstning sker och säkerhetsrådet tar sina beslut. Hur omröstningen ska gå är dock oftast känt sedan tidigare, då de frågor som röstar om redan har diskuterats i stängda möten där medlemsstaterna relativt fritt från insyn kan diskutera situationen de behandlar. Vid sådana möten kan ibland även andra än säkerhetsrådets medlemsstater vara inbjudna att delta, exempelvis parterna i en konflikt, generalsekreteraren eller andra FN-tjänstemän, eller civilsamhällesrepresentanter. Dessa kan uppdatera säkerhetsrådet om situationen i fråga och ge underlag. Även om dessa möten är

stängda publiceras ofta i efterhand en kort sammanfattning av vad som diskuterades.

De beslutande mötena är inte de enda öppna mötena som hålls av säkerhetsrådet. Exempelvis arrangerar rådet också öppna debatter, vanligtvis på olika tematiska områden, dit andra stater och aktörer kan bjudas in för att delta och uttala sig. Säkerhetsrådet arrangerar också så kallade Arria-formula-möten; informella möten utanför säkerhetsrådet där olika frågor kan diskuteras med medlemsstater, civilsamhället och FN-tjänstemän.

KONFLIKTHANTERING

De åtgärder säkerhetsrådet kan besluta om för att hantera konflikter regleras i FN-stadgans kapitel sex och sju. Kapitel sex handlar om fredlig lösning och här tydliggörs att när en konflikt som hotar

rådet kan också införa ett vapenembargo för att minska tillgången på vapen och därmed tvinga fram en fredlig lösning. Sanktioner kan också riktas mot enskilda personer och kan ta sig form av t ex viseringsförbud och frysta tillgångar.

Som en sista utväg kan säkerhetsrådet besluta om kollektiva militära insatser med rätt att använda våld. Dessa kan äga rum antingen under FN:s kommando och flagg, som i Mali sedan 2013, eller genomföras av regionala organisationer, som Afrikanska Unionens insats i Somalia som pågår sedan 2007.

SKYLDIGHET ATT SKYDDA

Säkerhetsrådet har det primära ansvaret för att upprätthålla internationell fred och säkerhet. Men världens konflikter och förståelsen för vad säkerhet innebär har för-

ändrats sedan FN bildades. Idag utspelar sig många konflikter inom stater istället för mellan dem och civilbefolkningen drabbas ofta i mycket hög grad. I många fall har civila dödsfalls systematiskt, ibland på uppmaning av landets regering.

Enligt stadgan får FN bara ingripa när det finns ett hot mot internationell fred och säkerhet, inte så länge en väpnad konflikt äger rum inom ett lands gränser. Detta har resulterat i att människor länge kunnat utsättas för grova övergrepp såsom tvångsflyttning, sexuellt våld och avrättningar medan världssamfundet fått se på, utan legitimitet att ingripa.

För att komma till rätta med det här dilemmat antog FN:s medlemsstater enhälligt principen skyldighet att skydda (*Responsibility to Protect*) vid världstoppmötet i New York 2005. Enligt deklARATIONEN från toppmötet innebär statssoveränitet även ett ansvar, en skyldighet, att skydda befolkningen i landet från folkmord, etnisk rensning, krigsbrott och

Skulpturen "non-violence" av den svenska konstnären Carl Fredrik Reuterswärd står utanför FN-högkvarteret i New York.

Foto: FM/Michios Tsouvaras

brott mot mänskligheten. Deklarationen fastställer också världssamfundets ansvar att reagera och agera när det föreligger en stor risk för att något av dessa fyra brott kan komma att inträffa eller redan pågår. Det är fortfarande först och främst staten själv som har ansvar för att skydda den egna befolkningen, men när en befolkning är utsatt för svårt lidande – som vid något av de fyra nämnda brotten eller försök till dessa – och staten i fråga inte vill eller kan stoppa eller avvärja lidandet, då får principen om icke-inblandning ge vika

för principen om det internationella samfundets skyldighet att skydda.

Principen ger säkerhetsrådet inte bara rätten, utan skyldigheten att agera även i situationer som äger rum inom ett lands gränser. Detta ska i första hand ske genom fredliga medel i enlighet med kapitel sex i stadgan, precis som vid situationer som hotar internationell fred och säkerhet. Om detta misslyckas får även tvingande åtgärder i enlighet med kapitel sju användas. Om allt annat misslyckas kan säkerhetsrådet även vidta tvingande militära åtgärder.

DET HÄR KAN DU GÖRA:

Stöd det viktiga arbetet för fred och säkerhet i världen! Här är några tips på vad du som enskild person kan göra:

Stöd FN:s insatser i Syrien!

Sedan 2011 har inbördeskriget i Syrien orsakat enormt lidande och stora umbäranden hos landets befolkning. Olika FN-organ jobbar kontinuerligt med humanitära insatser i Syrien och omkringliggande länder, men tillräcklig finansiering saknas. Mot den bakgrunden bedriver Svenska FN-förbundet en katastrofinsamling där pengarna går till FN:s livsmedelsprogram WFP och dess arbete med att leverera matpaket till miljontals människor som kämpar för sin överlevnad. Du kan skapa hopp och rädda liv genom att ge ett bidrag på www.fn.se/syrien.

Lär dig mer om FN:s säkerhetsråd!

Kunskap är grunden för all handling. En god källa för att löpande uppdatera sig om vad som händer i säkerhetsrådet är den oberoende organisationen Security Council Report. Dess månatliga rapporter och nyhetsbrevet "What's in Blue" finns på www.securitycouncilreport.org och www.whatsinblue.org. Eftersom Sverige sitter i säkerhetsrådet 2017-2018 informerar även utrikesdepartementet löpande om arbetet i rådet på www.regeringen.se (sök på "Sverige i FN:s säkerhetsråd").

Arrangera en aktivitet!

Det finns många spännande och aktuella frågor att diskutera när det gäller Sveriges arbete i FN:s säkerhetsråd. Som medlem i Svenska FN-förbundet kan du ta upp med din lokala FN-förening om att tillsammans arrangera en föreläsning, en debatt eller andra aktiviteter med koppling till säkerhetsrådet. Det finns bidrag som FN-föreningen kan söka hos FN-förbundet för sådant. Läs mer om detta på FN-förbundets webbsida www.fn.se (under "engagera dig"/"sök projektbidrag").

Bli medlem i FN-förbundet!

Ring 08-462 25 40 eller ansök på fn.se